ETKİLİ DİN ÖĞRETİMİ

Geliştirilmiş 3. Baskı

TÜRKİYE İLAHİYAT TEDRİSATINA YARDIM EDEN DERNEKLER FEDERASYONU

İstanbul, Eylül 2010

Dinî Danışmanlık[*]

Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU[**]

1. GİRİŞ

Diyanet İleri Başkanlığı'nın yürüttüğü din hizmetlerinin topluma sunumunda, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni yöntemlerin kullanılması tabiidir. Bu tebliğde, günümüzde din hizmeti sunumu ile ilgili olarak irşat, tebliğ, nasihat vb. gibi bilinen yöntemlerin dışında yeni ve alternatif bir din hizmeti sunma yöntemi olarak dini danışmanlık ve bunun teknikleri üzerinde durulacaktır.

Konu üç boyutlu ele alınacaktır. *İlk olarak,* toplumdaki din anlayışını da etkileyen hızlı sosyal değişim ve bunu doğuran sebeplere temas edilecektir. *İkinci olarak*, alternatif bir din hizmeti sunumu niteliğinde dini danışmanlık kavramı ve temel özellikleri üzerinde durulacak, *üçüncü olarak* ise, danışma teknikleri kısaca belirtilip, bunların din hizmetlerinde uygulanması ile ilgili örnek diyaloglar verilecektir.

Her çağda olduğu gibi, günümüzde de, din birey için vazgeçilmez bir olgudur. Her birey yüce bir varlığa dayanma ve güvenme ihtiyacı duyar. Bireylerin hayatı anlamlandırmasında dinin önemli bir rolü vardır.

Tarih boyunca topluma din hizmeti veren kişiler olmuştur. Bu kişiler farklı anlatım teknikleri kullanmışlar, insanların din ile ilgili sorularını cevaplandırmaya, sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Şüphesiz toplumların ihtiyaç ve beklentileri değiştikçe soruları da değişmekte, dolayısıyla din hizmeti sunanların da bu ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda din hizmeti verirken yeni yöntem ve teknikleri kullanmaları gerekmektedir.

Günümüzde de psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. birçok nedenlerle kendini ruhen baskı altında hisseden bireyler, yeniden kutsal değerlere ve dine yö-

---

[*] 03-04 Kasım 2007 tarihlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ankara'da yapılan I. Din Hizmetleri Sempozyumuna bildiri olarak sunulan bu çalışma, Başkanlık tarafından 2008 yılında *I. Din Hizmetleri Sempozyumu* adlı kitapta yayınlanmıştır.

[**] Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. E-posta: nasikoglu@hotmail.com

nelmekte, hayatın anlamını dinin yorumlarında aramaktadırlar. Bu yönelişin din hizmeti sunan bireyler tarafından iyi değerlendirilmesi ve din hizmetlerinin sunumunda farklı yöntemlerin kullanılması kaçınılmaz olmaktadır.

Bugün artık insanlar, klasik irşat ve tebliğ faaliyetleri yanında, dini soru ve problemlerini din hizmeti sunan kişilerle birebir görüşmek ve konuşarak çözmek, ayrıca önerilen çözümler konusunda ikna olmak istemektedir. İnsanlar artık eskiden olduğu gibi "*şunu yap bunu yapma*" gibi dışarıdan çözüm önerileri dinleyerek dini yaşantılarını şekillendirmek yerine, neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğine kendileri karar vermeyi arzulamaktadır.

Bu gelişme karşısında, insanlara daha etkili ve verimli din hizmeti sunmak için, bilinen yöntemler yanında, kişilerin sorunlarıyla birebir ilgilenmeyi öngören dini danışmanlık olgusunun ciddi olarak değerlendirilmesi ve danışma teknikleriyle ilgili din hizmeti sunan görevlilerin bilgilendirilmesi bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, son yıllarda din hizmeti sunma konusundaki değişim ihtiyacını hissetmiş ve toplumdaki bireylerin dinle ilgili sorunlarıyla birebir ilgilenme ve çözüm yolları bulma amacıyla Din Hizmetleri Uzmanlığı kadroları oluşturmuş ve Aile danışma büroları açmıştır. Ancak bu görevleri yürütenler teorik alt yapı olmaksızın büyük ölçüde kendi becerileriyle danışma işini yürütmektedirler. Her ne kadar çok kısa bir eğitim almış olsalar da bunun uzmanlık gerektiren bir görev için yeterli olmadığı açıktır. Bu nedenle hem aile bürolarında görev yapanların hem de din hizmetleri uzmanı kadrolarına atananların, acilen ve şiddetle yapacakları iş ile ilgili teorik bilgiye ve uygulama becerisi geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Bunun yanında bağlı oldukları müftülüklerin de anılan görevlerin niteliği ve nasıl yürütüleceği ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir. Umulur ki, yapılan bu sempozyum anılan ihtiyaçlara cevap verme konusunda bir başlangıç olur.

Bu kısa girişten sonra, din hizmetlerinin sunumunda yeni arayışları zorunlu kılan bu çerçevede dini danışmanlığı bir yöntem olarak ele alıp tartışmamıza neden olan gelişmeler üzerinde durmak yerinde olacaktır.

2. DÜNYADAKİ HIZLI DEĞİŞİM VE DİNİ DANIŞMA İHTİYACINI DOĞURAN NEDENLER

Dünyamızda değişim çok hızlıdır. Toplumların yaşama biçimlerini kültürlerini ve dini anlayışlarını derinden etkileyen bu değişimi üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar: *Sosyal ve Ekonomik Alandaki Değişme Ve Gelişmeler*, *Bilgi Kaynaklarının Çoğalması Ve Çeşitlenmesi*, *Din Anlayışındaki Değişme Ve Gelişmeler* şeklinde özetlenebilir. Bunları kısaca açıklamak yerinde olur.

Sosyal ve Ekonomik Alandaki Değişme Ve Gelişmeler yaşantımızı derinden etkilemektedir. Geriye dönüp baktığımızda özellikle son yüzyılda sosyal ve ekonomik alanda birçok değişikliğin olduğunu görürüz. Toplumlar artık eskiden olduğu gibi kapalı bir hayat yaşamamakta, birbirlerini etkilemektedirler. Dünyanın en uzak bölgelerinde meydana gelen olaylar bizi etkilemekte, bizde olan olaylar ise, bütün dünyada yankı bulabilmektedir. Dünyadaki sosyal gelişmeler insanların zihninde soru işaretleri oluşturabilmektedir.

Değişmenin bir başka boyutu teknik alanla ilgilidir. Teknolojideki gelişmeler ve endüstrileşme hayat standardımızı değiştirmiştir. Günlük hayatımızda, onlarca elektrikli veya elektronik alet kullanmaktayız. Oysa 20 yıl önce bunların birçoğu yoktu. Ne var ki, teknik gelişmeler bir taraftan hayatımızı kolaylaştırsa da, diğer taraftan teknolojinin doğurduğu çevre kirliliği, nükleer ve biyolojik silahlar hayatımızı tehdit etmekte, insanları huzursuz ederek, gelecekle ilgili endişelere sevk etmektedir.

Dünyadaki hızlı değişim bununla sınırlı değildir. Dünya coğrafyası çok kısa sürede önemli değişiklikler göstermiştir. Yugoslavya, Sovyetler Birliği tarihe karışmış, Berlin duvarı yıkılmıştır. Ülkemizde bile yeni iller oluşmuştur.

Ekonomik alanda bir zamanların tasarruf aracı olan bazı Avrupa para birimleri (Mark, Frank vb.) tarihe karışmıştır. Dünya ekonomik olarak da her geçen gün birbirine daha fazla bağımlı hale gelmektedir. İnsanlar bir anda çok zengin olmakta veya her şeyini kaybedebilmektedir.

Yine ekonomik olarak günümüzde kadının iş hayatına girmesi, ailede çocukların bakımı ve diğer işlerin yürütülmesi noktasında eşler arası problemlerin doğmasına ve ailede özellikle kadınların çeşitli psikolojik sorunlar yaşamasına yol açmaktadır.

Bilgi kaynaklarının Çoğalması ve Çeşitlenmesi de değişimin bir başka boyutudur. İletişimdeki gelişmeler de dikkate değer ölçüdedir. Bugün artık insanlar Kitaplar yanında, Radyo, TV, Gazete ve en önemlisi internet imkânlarıyla çok kısa sürede çok fazla bilgiye ulaşabilmektedirler. Önceden günler süren seyahatler, araştırmalar ve kütüphane çalışmalarıyla elde edilen bilgilere bugün internet yoluyla kısa sürede ulaşılabilmektedir

Birçok alandaki değişim **Din Anlayışındaki Değişme ve Gelişmeleri** de beraberinde getirmiştir. Dünyadaki değişim dini yaşantı alanını da kapsamaktadır. İnsanlar, yeni ortaya çıkan olaylar ve durumlar konusunda dinin yorumunu bilmek istemekte ve tartışmaktadırlar. Değişen yaşama biçimi sürekli yeni dini soruları gündeme getirmektedir.

Ayrıca ulaşım imkânlarının gelişmesiyle insanlar seyahat etmekte farklı inançlarla karşılaşmaktadır. Hatta özellikle kıyı bölgelerinde farklı dinlere men-

sup insanlar bir arada yaşamakta komşuluk yapmaktadırlar. Farklı din ve inançlara mensup insanların birbirlerine karşı tavırlarının ne olacağı da zihinleri meşgul eden sorular arasındadır.

Bütün bu değişme ve gelişmeler, din hizmetlerinin sunumu ile ilgili yeni bir anlayışı ve bu çerçevede irşat ve tebliğ gibi bilinen yöntemler yanında yeni yöntemler geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Burada, *dini danışmanlık* din hizmetleri açısından alternatif bir yöntem olarak dikkate sunulmuştur.

3. DİNİ DANIŞMANLIK VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Dinî danışmanlık, psikolojik danışma tekniklerinin din alanına uygulanması olarak nitelendirilebilir. Bu anlamda dinî danışmanlık, "*Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardımdır.*" şeklinde açıklanabilir.

Danışma iki taraflı bir olaydır ve başarı için her iki tarafın da istekliliği ve gönüllülüğü esastır. Burada kişiye acıma, onu kayırma veya yargılama yoktur. Ayrıca bu yöntemin her sorunu çözecek sihirli bir güç olmadığını da bilmek gerekir.

Dini Danışmanlık çeşitli dini soru veya sorunları olan ve diğer irşat yöntemleriyle ikna olmayan ve biraz daha uzun süre ve birebir ilgilenilmesi gereken kişilere yönelik bir sorun çözme yöntemidir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu yöntem, eğitimli ve ne yapacağını bilen kişilerce uygulanmalıdır.

Dini Danışmanlığın Temel Özellikleri birkaç ana başlık şeklinde ifade edilebilir.[1] Bunlar:

-Dostluk Kurma,

-Baskısız Danışma Atmosferi oluşturma,

-Kabul,

-Empatik Yaklaşım,

-Tabiilik ve Tutarlılık

-Uygun Mekânda Hiyerarşiden Uzak Görüşme

şeklinde özetlenebilir. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

-Dostluk kurma; sıcak, samimi, dürüst insani ilişki kurma anlamındadır. Din hizmeti sunan kişinin bu tavrı karşısındaki insanda güven duygusu uyandırır. Sorununu içtenlikle anlatabilmesi için bu önemlidir. Selamlaşma, hatır sorma tebessüm ve belki elini kişinin sırtına dokundurma dostluğun kurulmasının başlangıcı olabilir.

[1] Geniş bilgi için Bkz.: Hasan TAN**,** *Psikolojik Yardım İlişkileri*, MEB yay., İst. 1992 s.94 vd.

Baskısız danışma atmosferi oluşturma; din hizmeti sunan kişinin yani teknik tabiriyle *dinî danışman*ın karşısındaki insanın sorusu veya sıkıntısı ne olursa olsun söz veya davranışlarıyla onu kınamadan, ayıplamadan veya hiyerarşiyi gözeten bir tavır göstermeden karşısındakiyle görüşmesidir. Danışma durumundaki kişi, onun yanında kendisini bir arkadaşı veya yakın dostuyla konuşuyormuş gibi rahat hissetmelidir. Yani dini danışman; karşısındakine, *"istediğini sorabilirsin seni dinliyorum. Seni kesinlikle kınamıyorum. Her şeyi tabii karşılamaya hazırım*." mesajını vermelidir.

Kabul*;* dini danışmanın, karşısındaki kişiyi hiçbir ön şart olmaksızın sevip saydığını ve anlayış gösterdiğini sözleriyle, jest ve mimikleriyle ona hissettirmesidir. Bütün benliği ile kişiye yönelerek dikkatli dinleme kabul tavrının önemli bir göstergesidir.

Empatik yaklaşım*;* Dini danışmanın, kendini, karşısındaki kişinin yerine koyarak onun sorununu anlamaya çalışmasıdır. Böylece kısmen de olsa onun kafasına takılan soru, onu rahatsız eden sorun ya da durumların arkasındaki sebepleri keşfetmeye çalışır. Dini danışmanın "*seni anlıyorum*", "*benzer bir durumla ben de karşılaşmıştım*" gibi ifadelerle empatik tavrını karşısındakine hissettirmesinde yarar vardır.

Tabiilik ve tutarlılık, dini danışmanın söz ve davranışlarının uyumlu olması, karşısındakinin güvenini sarsacak söz ve tavırlardan kaçınması anlamına gelmektedir. Danışma olayının sağlıklı yürütülmesi ve sonuç alınması için bu da oldukça önemlidir. Sözünde durmak, söylediğini yapmak bunun en önemli göstergeleridir.

Uygun Mekânda Hiyerarşiden uzak görüşme*,* de dini danışmada başarı için gerekli temel özelliklerdendir. Konuşma sırasında veya otururken hoca veya otorite ile, bilgisi zayıf veya problemli kişinin konuşması gibi yani ast-üst ilişkisi gibi bir görüntü oluşmamalıdır. Ayrıca dinî danışmada konuşulanlar mahremdir, başkasına kesinlikle anlatılmamalıdır. Bu nedenle danışma işinin yapılacağı mekân da oldukça önemlidir. Konuşmanın yapılacağı yerin sessiz, görüşmeye uygun, başka kişilerce görüşmenin bölünmeyeceği ve konuşulanlara başkasının muttali olmayacağı bir yer olmalıdır. Caminin varsa bir odası, ev ortamı, bir çay bahçesi, bir park vb. sakin yerler görüşme için tercih edilebilir.

4. DİNÎ DANIŞMA TEKNİKLERİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Psikolojik danışmada kullanılan teknikler dini danışmada da kullanılabilir. Bunlar özellikleri itibariyle birkaç grup altında toplanabilir.

- **Kabul ve Anlayış** bildiren teknikler, *(Susma, basit kabul, Tekrarlama, Özetleme vb.)*

- **Destek ve Teşvik** bildiren teknikler, *(Tasvip, teşvik, cesaretlendirme, Güvence verme vb.)*

- **Teşhis ve Anlama** amaçlı teknikler, *(Deştirme, yansıtma, tahlil ve yorum vb.*)

- **Telkin ve Öğretme** amaçlı teknikler, *(Bilgi verme, tavsiye, telkin, nasihat*) olarak sıralanabilir.

Danışma teknikleriyle ilgili detaylı bilgi vermek bu tebliğin sınırlarını aşar bu nedenle burada sadece ana başlıklarını vermekle yetinilmiştir.

Dini Danışma Tekniklerinin Uygulandığı Örnek Diyaloglar

ÖRNEK 1

İsmi Murat olan, eşinden ayrılmış, kader konusunda problemi olan bir gencin dini danışmanla görüşmesi:

Genç **:** *Hocam size bir şey sormak istiyorum.*

Danışman **:** *Buyur Murat şurada konuşabiliriz.*

Genç **:** *Son günlerde sanki her şey üstüme geliyor. Bütün dertler beni buluyor gibi hissediyorum. Kaderime küsüyorum.*

Danışman **:** *Hımm ……..***(Susma ve basit kabul)**

Genç **:** *Biliyorsunuz eşimden ayrıldım***.** *Evliliğin ilk yıllarında mutluyduk. Sonra birden her şey değişti*

Danışman **:** *Evet……***(Hafif baş sallama, basit kabul)**

Genç **:** *Ne olduğunu anlamadım eşim beni terk etti, yapayalnız kaldım.*

Danışman **:** *Yalnız kaldın* **(Tekrarlama)**

Genç **:** *Yeniden evlenmek istedim, beceremedim Bir türlü mutlu olamadım. Benim kaderim bu mu? İsyan edesim geliyor.*

Danışman **:** *Biraz açıklar mısın, neden isyan etmek istediğini* **(Deştirme)**

Genç **:** *Çevreme bakıyorum birçok insan mutlu, ama ben bir türlü mutluluğu bulamadım. Allah beni görüyor. Kaderimi neden böyle yazmış?*

Danışman **:** *Peki hayatında olumlu bulduğun bir şey yok mu?* **(Soru sorma, Deştirme)**

Genç **:** *Aslında var. Çok şükür bir işim var geçinip gidiyorum. Bir de evim var.*

Danışman **:** *Sıhhatin iyi, evin var. İşin var. Bunları sana veren de Allah değil mi,* **(bilgi verme, tahlil)**

Genç **:** *Aslında doğru söylüyorsunuz.*

Danışman **:** *İnsan yaşadıkça birçok zorlukla karşılaşır. Pek çok kişi eşinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Bunlar hayatın gerçekleridir diye düşünüyorum.* **(Yorum)** *Bence hayata azimle sarılsak güçlükleri yeneriz, ne dersin?* **(Teşvik)**

Genç **:** *Bunu pek düşünmemiştim.*

Danışman **:** *Sen zeki bir insansın, istersen bunun üzerinde biraz düşün ve sabret. Bunu yapacağına ve zamanla kafandaki sorulara cevap bulacağına inanıyorum.* **(Güvence verme)**

Genç **:** *Bu söylediklerinizi düşüneceğim.*

Danışman **:** *Sahip olduğun güzellikleri düşün. Bunu yaparsan, zihninin aydınlanacağına inanıyorum.* **(Cesaretlendirme)** *Tekrar görüşelim***.**

ÖRNEK 2

Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen ibadetlerini yapamayan ve manen rahatsızlık duyan bir bayanın dini danışmanla görüşmesi

Bayan **:***Hocam, gençliğimizde ibadetten uzak kaldık. Şimdi de hayatın zorlukları nedeniyle ibadet yapamıyorum. Bu beni çok rahatsız ediyor.*

Danışman **:**…….**(susma)**

Bayan **:***Namaz ve diğer ibadetleri yapmak istiyorum ama bir türlü yapamıyorum*

Danışman **:***İstemenize rağmen yapamıyorsunuz* **(tekrarlama)**

Bayan **:***Rabbime karşı mahcubum. Bu halimden utanıyorum.*

Danışman **:***Allah bağışlayıcıdır. Tövbeleri kabul eder.* **(Aydınlatma)**

Bayan **:***Affeder mi dersiniz?*

Danışman **:***Hiç şüphe etmeyin Allah'ın rahmeti çok geniştir. Siz yeter ki O'na yönelin* **(Cesaretlendirme)**

Bayan **:***Aslında bazen geceleri kalkıp namaz kılıyorum. Ama devam ettiremiyorum.*

Danışman **:***Bütün kalbinizle Allah'a yönelin ve yardımını dileyin. Başarırsınız***.(Teşvik)**

Bayan **:***Yapabilir miyim dersiniz.*

Danışman **:***Ben sizin bunu başaracağınıza inanıyorum. Gücünüz yettiğince, zaman buldukça ibadetinizi yapmaya çalışın. Zamanla sizi rahatsız eden duygulardan uzaklaştığınızı göreceksiniz.* **(Güvence verme)**

Bayan **:***Biraz rahatladım. Dediklerinizi yapmaya çalışacağım. Teşekkür ederim.*

Danışman **:** *Arzu ettiğinizde tekrar görüşürüz. Hoşça kalın.*